

Pathology of Sustainable Rural Tourism in Rural Areas Based on Tourism Stakeholders Approach: A case study of Sarein City

Bahram Imani ¹✉, Javad Madani ²

1. (Corresponding Author) Department of Urban and Rural Planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

E-mail: imani_b@uma.ac.ir

2. Department of Public Administration and Tourism, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

E-mail: J.madani@uma.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

26 November 2024

Received in revised form:

20 February 2025

Accepted:

1 April 2025

Available online:

6 May 2025

Keywords:

Pathology

Rural Tourism

Sustainable Rural

Tourism

Tourism Stakeholders

Approach

Focus Group

Sarein.

ABSTRACT

The main goal of the present research is the pathology of sustainable rural tourism in rural areas, which has been carried out by applying the approach of tourism stakeholders. This approach is one of the models related to tourism and sustainable development that many countries have adopted. The present research is of applied type and the method used in it is mixed. In the first phase, using the qualitative method, the Focus group with the main injuries or challenges are extracted, and in the second phase, they are prioritized using the quantitative survey method. The tool used in the first phase was semi-structured interviews and the judgmental sampling method was used, with 8 experts participating in the first panel and 7 experts participating in the second panel. In the second phase, the main tool is the questionnaire, which identified 32 experts using the stratified sampling method and answered the questions of the questionnaire. According to the findings of the research, in the first phase, 193 raw propositions were extracted. Then, using Atride-Sterling coding method, 102 basic themes, 47 organizing themes and 7 global themes were categorized. According to the calculations made in the second phase, among the dimensions, environmental and physical dimensions were identified as the most vulnerable dimensions of sustainable rural tourism. According to the results of the research, the damage of sustainable rural tourism is not limited to one or more specific factors, but includes different dimensions. The pathology of this type of tourism based on the approach of tourism beneficiaries makes it possible to protect the economic, natural or environmental assets and to protect the cultural and social contexts while accessing the available resources in the rural environment.

Cite this article: Imani, B., & Madani, J. (2025). Pathology of Sustainable Rural Tourism in Rural Areas Based on Tourism Stakeholders Approach: A case study of Sarein City. *Human Geography Research Quarterly*, 57 (1), 49-65.

<http://doi.org/10.22059/jhgr.2024.373285.1008674>

© The Author (s)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Tourism activities in rural areas are directly related to sustainable development, and by supporting the protection of the natural and cultural resources of these areas and their sustainable use, it establishes a balance between the economic and ecological dimensions of development. For this reason, rural tourism is considered one of the channels of sustainable development through which rural areas can achieve economic, environmental and socio-cultural growth. In rural areas, along with the benefits and opportunities, there may be threats and challenges that need to be investigated and verified. On the other hand, some of these damages may be related to changes in the horizons and perspectives of rural development, which doubles the importance of paying attention to them. However, it is satisfactory when such tourism development is subject to the principles of sustainable development. This category causes, on the one hand, to try to preserve the environment in which tourism operates, and on the other hand, to create and even promote a type of tourism that minimizes its negative impact on the natural and social environments. be key For this reason, it is necessary to identify and explain the harms of sustainable rural tourism in Sarein city, so that while avoiding the bad and negative consequences in this area, the relevant goals and strategies can be adjusted to the opportunities and perspectives presented in the upstream documents. close to construction.

Methodology

The current research is mixed according to the practical purpose and the research method used in it, which has benefited from a sequential exploratory approach. In the first phase, two groups of experts and informants have been used in the field of rural tourism in Sarein using the qualitative method of the Focus group. The first group of academic and research experts in the field of rural tourism; Rural management and planning; public administration; Sociology and geography, and the second category consisting of executive-management experts (villagers, rural development experts, etc.)

and rural tourism tour guides of Sarein city have been used, and these people have been identified and investigated using a targeted sampling method. The tools used in this phase are semi-structured interviews, which were first audio-recorded and then coded in written form. In more general terms, in the qualitative phase, the main dimensions and components in this field were extracted, and then in the quantitative phase, 32 experts answered the questions of the questionnaire using the questionnaire tool and stratified sampling. In addition to acceptable executive and managerial experience in this field, these experts also had a scientific-research background.

Results and Discussion

According to the findings of the research, in the first phase, 193 raw propositions were extracted. Then, using Atride-Sterling coding method, 102 basic themes, 47 organizing themes and 7 global themes were categorized. According to the calculations made in the second phase, among the dimensions, environmental and physical dimensions were identified as the most vulnerable dimensions of sustainable rural tourism. According to the calculations, all the experts; The resulting dimensions and components were approved.

According to the findings of the research, the mean and standard deviation of the extracted dimensions and components are within the acceptable range, and this shows the consensus of the experts regarding the identified dimensions and components. Among the extracted components, there are things like "reduction of villagers' dependence on agriculture and animal husbandry; physical and non-physical damage to the rural environment; the possibility of reducing and declining the quality and attractiveness of rural natural resources; conflict and disagreement over the preservation and accessibility of the tourism community and the host community; Negative effects on nature and the rural environment; destruction of existing natural shelters for animals with the construction of new buildings; the possibility of high soil erosion; creating a conflict between development and environmental protection" are more

important than other identified components and The opinion of experts is also related to the importance of these injuries.

Conclusion

As a result, the sustainable approach to the development of tourism in rural areas takes place in the context of cooperation and participation of stakeholders and it leads to this type of tourism with a suitable approach to the resources available in the rural environment, from economic, natural or environmental assets. to protect and support cultural and social fields. Many people consider that the damages resulting from rural tourism are only physical and can be seen and touched, and in the text and the focus of attention, which are economic issues, they direct most of the damages to this category.

Funding

This research was supported by the University Of Mohagheh Ardabili (Research grant number (1402/D/9/24336).

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

آسیب‌شناسی گردشگری روستایی پایدار در مناطق روستایی مبتنی بر رویکرد دینفعان گردشگری مطالعه موردی: شهرستان سرعین

بهرام ایمانی^۱✉، جواد معدنی^۲

۱- (نویسنده مسئول) گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: imani_b@uma.ac.ir

۲- گروه مدیریت دولتی و گردشگری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: J.madani@uma.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف اصلی تحقیق حاضر آسیب‌شناسی گردشگری روستایی پایدار در مناطق روستایی که با کاربست رویکرد دینفعان گردشگری صورت پذیرفته است. این رویکرد یکی از مدل‌های مرتبط با گردشگری و توسعه پایدار است که بسیاری از کشورها آن را اتخاذ کرده‌اند. تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش به کاررفته در آن ترکیبی است. در فاز اول با استفاده از روش کیفی گروه کانونی با آسیب‌ها یا چالش‌های اصلی استخراج شده و در فاز دوم، با استفاده از روش کمی پیمایش اولویت‌بندی می‌گردند. ابزار مورد استفاده در فاز اول مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته بوده و از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است که جلسه یا پنل اول ۸ خبره و در پنل دوم ۷ خبره مشارکت داشتند. در فاز دوم، ابزار اصلی پرسشنامه می‌باشد که تعداد ۳۲ خبره با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای شناسایی و به سؤالات پرسشنامه پاسخ دادند. مطابق با یافته‌های تحقیق، در فاز اول ۱۹۳ گزاره خام استخراج شدند. سپس با استفاده از شیوه کدگذاری آتراید-استرلینگ ۱۰۲ مضمون پایه، ۴۷ مضمون سازمان دهنده و ۷ مضمون فراگیر دسته‌بندی شدند. مطابق با محاسبات انجام‌شده در فاز دوم، از میان ابعاد، بعد محیطی و کالبدی به عنوان اصلی‌ترین بعد آسیب‌پذیر گردشگری روستایی پایدار شناسایی شد. مطابق با نتایج تحقیق، آسیب‌های گردشگری روستایی پایدار تنها به یک یا چند عامل خاص محدود نمی‌شوند بلکه ابعاد مختلفی را در برمی‌گیرند. آسیب‌شناسی این نوع از گردشگری مبتنی بر رویکرد دینفعان گردشگری موجب می‌شود تا ضمن دستیابی به منابع در دسترس در محیط روستایی، هم از دارایی‌های اقتصادی، طبیعی یا زیست‌محیطی محافظت کرد و هم از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی پشتیبانی و وقایت نمود.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۲ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۲/۱۶	
واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی، گردشگری روستایی، گردشگری روستایی پایدار، رویکرد دینفعان گردشگری، گروه کانونی، سرعین.	
استناد: ایمانی، بهرام و معدنی، جواد. (۱۴۰۴). آسیب‌شناسی گردشگری روستایی پایدار در مناطق روستایی مبتنی بر رویکرد دینفعان گردشگری مطالعه موردی: شهرستان سرعین. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۳ (۱)، ۴۹-۶۵. http://doi.org/10.22059/jhgr.2024.373285.1008674	
	ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

مقدمه

گردشگری به عنوان محرک توسعه اقتصادی در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی در نظر گرفته می‌شود. با توجه به ارتباط آن با سایر بخش‌های تولید، بخش وسیعی از اقتصاد را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Ćurčić et al, 2021). در تحقیقات پیشین، تمرکز عمدتاً بر گردشگری انبوه در استراحتگاه‌ها و شهرهای بزرگ بود و اعتقاد بر این بود که گردشگری پتانسیل کافی برای تقویت توسعه در مناطق روستایی را ندارد، که با این موضوع که مناطق روستایی به اندازه کافی برای گردشگری جذاب نیستند، حمایت شد (Hall & Brown, 2000; Blaine et al, 1993). با این حال، با افزایش تعداد گردشگران در بسیاری از مناطق روستایی، خیلی زود نشان داده شد که گردشگری روستایی یک محصول مهم توریستی است و با طراحی دقیق می‌تواند به عنوان ابزاری برای بهبود و ارتقای مناطق روستایی عمل کند (Ibănescu et al, 2018; Muresan et al, 2016). در واقع، گردشگری روستایی در ابتدا، توسط بسیاری از مفسران به عنوان یک فعالیت نسبتاً بی‌اهمیت تلقی شد که احتمالاً در آینده نزدیک محو خواهد شد (Lane, 1989). اما در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ به یک فعالیت جهانی و رو به رشد تبدیل شد (Lane et al, 2022). به طوری که سازمان جهانی گردشگری، سال ۲۰۲۰ را به نام سال گردشگری و توسعه روستایی^۱ نام‌گذاری کرد (UNWTO, 2020). با این حال، گردشگری روستایی ثابت کرده است که در توسعه کلی یک منطقه بسیار مهم است و راه را برای ایجاد اشکال کاملاً جدید گردشگری بر اساس بازارهای تخصصی در حال رشد هموار می‌کند (Lane et al, 2022).

ضرورت دستیابی به پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در جوامع محلی قطعاً برای گردشگری مفید است (Ćurčić et al, 2021). فعالیت‌های گردشگری در مناطق روستایی ارتباط مستقیمی با توسعه پایدار دارد و با حمایت از حفاظت از سرمایه‌های طبیعی و فرهنگی این مناطق و استفاده پایدار از آن‌ها، تعادلی بین ابعاد اقتصادی و اکولوژیکی توسعه برقرار می‌کند. به همین دلیل گردشگری روستایی یکی از کانال‌های توسعه پایدار محسوب می‌شود که از طریق آن مناطق روستایی می‌توانند به رشد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی-فرهنگی و... دست یابند (Nicolaidis, 2020; Coroş, 2011; Vitasurya, 2016; Haghsetan et al, 2011; et al, 2019). اغلب تأکید می‌شود که گردشگری روستایی یکی از رویکردهای ایجاد توازن در توسعه منطقه‌ای در کشورهای در حال توسعه است (Manić, 2014; Mafunzwaini & Hugo, 2005). از سوی دیگر، در جوامع توسعه‌یافته، گردشگری روستایی به عنوان منبع درآمدی برای جامعه محلی و یکی از جهت‌گیری‌های متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی تلقی می‌شود (Ćurčić et al, 2021). با این حال، بسیاری از کشورها در استراتژی‌های خود خاطرنشان می‌کنند که گردشگری روستایی باید مبتنی بر مفهوم توسعه پایدار باشد (Hall & Kinnaird, 1994).

در گردشگری، پایداری معمولاً با موضوع توسعه مرتبط است و به عنوان «گردشگری نوین^۲» تعریف می‌شود، که ماهیت آن تأثیر کم محیطی آن است (Widawski et al, 2023). گردشگری پایدار در مناطق روستایی اغلب به مزارع میزبان گردشگران، غذاها و صنایع دستی محلی، مشاغل کوچک مقیاس و حمل و نقل مرتبط می‌شود و تقریباً همیشه همگام با توسعه گردشگری روستایی که بر رویکرد پایدار تأکید دارد و نیازمند به حفاظت از طبیعت است (Yang et al, 2021; Ivona, 2021). فقدان آن می‌تواند پیامدهایی برای کیفیت زندگی آینده جامعه محلی و همچنین برای محصول گردشگری ارائه شده داشته باشد (Widawski et al, 2023). از همین رو، نمی‌توان به صورت تک‌بعدی به این مقوله نگریست. در واقع گردشگری پایدار، از جمله آنچه در محیط روستایی انجام می‌شود، به منظور حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی محیطی، بر

1. year of tourism and rural development

2. New Tourism

مسئولیت‌پذیری گردشگران و نیاز جامعه محلی به مشارکت در این تلاش‌ها تأکید می‌کند (Huete-Alcocer & Valero, 2021). پس اهمیت و ضرورت شناسایی آسیب‌ها و چالش‌های این حوزه کاملاً مبرهن و واضح است. مطابق با آخرین آمار و سرشماری‌ها، جمهوری اسلامی ایران دارای ۳۱ استان و که از نظر جمعیت روستانشین جزو ۱۰ کشور در خاورمیانه است و حدود ۲۸ درصد جمعیت آن در روستاها زندگی می‌کنند.^۱ این مقوله نه تنها گستره و وسعت پتانسیل‌های موجود در این حوزه را گوشزد می‌کند، بلکه موجب می‌شود تا مابقی درصد ساکن غیر روستایی که در شهرها سکونت دارند -حتی در درصدی اندک- به منظور گردشگری و گذران اوقات فراغت، به مناطق روستایی متمایل شوند. به همین منظور، ممکن است در مناطق روستایی، در کنار مزایا و فرصت‌های پیش رو، تهدیدها و چالش‌هایی به وجود آید که نیازمند بررسی و تدقیق می‌باشند. از طرفی نیز ممکن است برخی از این آسیب‌ها به تغییرات در افق‌ها و چشم‌اندازهای توسعه روستایی مرتبط باشند که این قضیه اهمیت توجه به آن‌ها را دوچندان می‌نماید. باین‌حال، زمانی که چنین توسعه گردشگری تابع اصول توسعه پایدار باشد، رضایت‌بخش است. این مقوله موجب می‌شود از یک‌سو برای حفظ محیطی که گردشگری در آن فعالیت می‌کند، تلاش کرد و از سوی دیگر برای ایجاد و حتی ارتقاء نوعی از گردشگری که تأثیر منفی آن را بر محیط‌های طبیعی و اجتماعی به حداقل می‌رساند، مقوله‌ای کلیدی باشد. به همین سبب، نیاز است تا آسیب‌های گردشگری روستایی پایدار در شهرستان سرعین مورد شناسایی و تبیین قرار گیرند که ضمن برون‌رفت از پیامدهای سوء و منفی در این حوزه، بتوان اهداف و استراتژی‌های مربوطه را به فرصت‌ها و چشم‌اندازهای مطروحه در اسناد بالادستی نزدیک ساخت. هدف اصلی تحقیق حاضر، آسیب‌شناسی گردشگری روستایی پایدار در مناطق روستایی است که مبتنی بر رویکرد ذینفعان گردشگری در شهرستان سرعین صورت می‌پذیرد. در ادامه مبانی نظری و پیشینه پژوهش؛ روش شناسایی تحقیق، یافته‌ها و نتایج حاصله مطرح می‌شوند.

در رابطه با خاستگاه و پیدایش مفهوم گردشگری روستایی، ایده‌ها و تفکرات مختلفی وجود دارد. جهان پس از سال ۱۹۷۰ شکل جدیدی از گردشگری را اضافه کرد: گردشگری بازارهای خاص^۲ (Lane et al, 2022). این مقوله شامل گردشگری به شهرهای میراث فرهنگی، گردشگری غذایی، گردشگری فرهنگی، گردشگری ماجراجویی، و گردشگری رودخانه و دریا بود که در آن شکل جدیدی از گردشگری، یعنی گردشگری روستایی، سفر به روستاها و شهرهای کوچک روستایی به سرعت زیادی ظهور کرد (Lane & Clemenson, 1995). گردشگری روستایی نیازی به استراحتگاه‌های جدید نداشت، چون ملاحظه شد که با رشد این نوع از گردشگری، مناطق حومه شهر شروع به تبدیل شدن به استراحتگاه‌های بزرگ و بسیار غیرمتمرکز کردند و ساختمان‌های موجود را به عنوان مکانی برای پذیرش گردشگری تبدیل شدند. در ابتدا، گردشگری کشاورزی پیش‌تاز شد، و کشاورزان به اقامتگاه‌های خدماتی و خود پذیرایی تنوع دادند (Jin et al, 2021). اما مدت‌زمان زیادی طول نکشید که اقسام مختلف گردشگری روستایی پدیدار شدند (López-Sanz et al, 2021).

مبانی نظری

گردشگری روستایی یک‌شکل غیرمتمرکز و در مقیاس کوچک از گردشگری بوده و هست که به توسعه کالبدی منطقه نیز کمک می‌کند و در حال حاضر یکی از ویژگی‌های شناخته‌شده توسعه پایدار است (Lane et al, 2022). کارکردها و تأثیرات گردشگری روستایی تنها در رشد اقتصادی و سود و... خلاصه نمی‌شود، بلکه در سایر ابعاد نیز تأثیرات بسزایی داشته است (Liu et al, 2023). همچنین، امروزه ملاحظه می‌شود که این نوع از گردشگری، به سنگ بنای رشد گردشگری

۱. <https://www.farsnews.ir/mazandaran/news/14000526000283> است-خاورمیانه-کشور-در-خاورمیانه-است

۲. Niche Market Tourism

پایدار تبدیل شده است و اکنون نقشی حیاتی در طرح‌های بازآفرینی منطقه‌ای در بسیاری از کشورها و بسیاری از موقعیت‌ها دارد (Lane et al, 2022). در واقع، گردشگری روستایی یک مقوله مهم و جدید در ایجاد درآمد برای جوامع روستایی است و در بسیاری از کشورها مثل اسپانیا و فرانسه این صنعت پویا را منبع اصلی درآمد، اشتغال‌زایی، رشد بخش عمومی، و توسعه زیربنایی در نظر می‌گیرند و برای رونق آن تلاش می‌کنند (سجادی قیداری، ۱۴۰۰: ۵۰۳).

بسیاری از مطالعات اشاره می‌کنند که گردشگری روستایی در سراسر جهان اهمیت فزاینده‌ای پیدا می‌کند و به‌عنوان نوعی استراتژی فرعی برای توسعه پایدار مناطق روستایی تلقی می‌شود (Liu et al, 2023; Widawski et al, 2023; Ibănescu et al, 2018; Briedenhann & Wickens, 2004). توسعه گردشگری روستایی، یکی از راه‌های دستیابی به مزیت رقابتی نسبت به سایر مقاصد گردشگری و به‌عنوان یک راهبرد توسعه گردشگری محسوب می‌شود (سلیمانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۷). گردشگری روستایی از طریق مفهوم پایداری، بر حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی محیطی تمرکز دارد و به‌صراحت بر مشارکت مردم محلی و مسئولیت‌پذیری گردشگران در استفاده از منابع آن تأکید می‌کند (Gao & Wu, 2017; Muresan et al, 2016). در اسناد اتحادیه اروپا تأکید شده است که پایداری یک عامل کمک‌کننده در رقابت‌پذیری یک مقصد از جمله محیط‌های روستایی است و گردشگری روستایی جایگزین مناسبی است که می‌تواند به‌طور مثبت بر توسعه پایدار منطقه‌ای در روستاها و کمون‌ها با اثرات زیست‌محیطی کمتر در مقایسه با مدل‌های گردشگری کلاسیک کمک نماید (Nicolaidis, 2020; Coroş et al, 2019; Vitasurya, 2016; Haghsetan et al, 2011).

همانند سایر انواع گردشگری، گردشگری روستایی نیز در پارادایم گردشگری پایدار بررسی و تحلیل شد. چهار اصل اساسی برای مفهوم پایداری حیاتی دیده می‌شود: (۱) ایده برنامه‌ریزی کل‌نگر و تدوین استراتژی به جای توسعه برنامه‌ریزی نشده؛ (۲) اهمیت حفظ فرآیندهای زیست‌محیطی ضروری؛ (۳) نیاز به حفاظت از میراث انسانی و تنوع زیستی؛ و (۴) شرط کلیدی: توسعه به‌گونه‌ای که بهره‌وری بتواند در درازمدت برای نسل‌های آینده پایدار بماند (Ćurčić et al, 2021; Okech et al, 2012). گردشگری پایدار رویکردی مثبت است که به‌منظور کاهش تنش‌ها و اصطکاک ایجادشده توسط تعاملات پیچیده بین صنعت گردشگری، بازدیدکنندگان، محیط‌زیست و جوامعی که میزبان گردشگران هستند، می‌باشد (Lane et al, 2022). در سال‌های بعدی، ایده نتیجه سه‌گانه در مراحل اولیه ظهور کرد؛ اینکه گردشگری پایدار به محیط‌زیست، جامعه محلی و اقتصاد محلی توجه دارد (Eagles, 2009). این عبارت آخر ضروری است؛ چراکه مناطق روستایی دارای محیط‌ها و جوامع شکننده هستند و در برابر تأثیرات مشکل‌ساز احتمالی گردشگری، نیاز به محافظت دارند (Kastenholz et al, 2016). از همین رو، مفهوم گردشگری روستایی پایدار مطرح شد. گردشگری روستایی پایدار راهی برای بازسازی اقتصاد روستایی، بازگرداندن افراد ماهر شهری به روستاها شد، گاهی اوقات پرورش کارآفرینان روستایی است (Cunha et al, 2020).

درست است که گردشگری روستایی موجب توسعه و بعضاً پیشرفت بسیاری از مناطق روستایی شد، اما در زیربنای همه موارد فوق، مفاهیم جدید و گسترده‌تری ظهور کردند که به گردشگری انبوه غیرقانونی و گاه‌آ پیامدهای منفی یا آسیب‌های مرتبط با گردشگری مربوط می‌شدند (Ćurčić et al, 2021). این آسیب‌ها در اشکال و ابعاد مختلفی بروز پیدا کردند. چراکه گردشگری روستایی به‌طور خاص مستعد مشکلاتی بود که امروزه به‌عنوان «گردشگری بیش‌ازحد» شناخته می‌شود (Milano et al, 2019). یکی از اصلی‌ترین و پرتکرارترین آسیب‌های گردشگری روستایی، بروز پدیده‌های خرابکاری و آلوده شدن مناظر طبیعی و حتی بافت روستایی است (Pettorelli et al, 2019). و یا بروز آلودگی که با افزایش ردپای کربن گردشگری همراه است و موجب می‌شود مناطق روستایی دچار آلودگی‌های صوتی و هوایی شوند (Dickinson et al, 2011). آسیب‌های دیگر نیز وجود دارند که به عدم تعادل تقاضا و عرضه گردشگری در مناطق روستایی مرتبط می‌شوند.

ممکن است در زمان فصول پربازدید گردشگری، ارائه خدمات گردشگری روستایی دچار اشکالات و کمبودهایی شوند که هم جامعه محلی و هم جامعه گردشگری را تحت تأثیر قرار می‌دهند (Lane et al, 2022).

یکی از بارزترین آسیب‌ها در زمینه همه‌گیری کووید-۱۹ بود که سراسر جهان را فرا گرفت و گردشگری روستایی نیز از مضرات و پیامدهای منفی آن در امان نبود (Lane et al, 2022). در این دوره، ضمن ایجاد استرس و نگرانی در اقصای روستایی، تاب‌آوری در مقاصد گردشگری روستایی نیز تحت‌الشعاع قرار گرفت (Kastenholz et al, 2022; Yang et al, 2021). یکی از آسیب‌های جدید و خاص گردشگری روستایی در مواجهه با پیشرفت‌های تکنولوژیک آنلاین است. به دلیل اینکه اکثر ارائه‌دهندگان خدمات گردشگری روستایی به‌صورت سنتی فعالیت می‌کنند، با ظهور فناوری‌های نوین و آنلاین، بازار آن‌ها نیز تحت‌الشعاع قرار گرفته است و بسیاری از آن‌ها از این مقوله ابراز نگرانی کرده‌اند (Stylidis et al, 2021; Gössling & Hall, 2019). از طرفی نیز فرصت‌های بسیار مهم در گردشگری روستایی عمدتاً متکی به بازارهای منطقه‌ای و داخلی است و به‌ندرت به بازارهای بین‌المللی وابسته است و با ظهور رویکردهای جهانی‌شدن و ارتباطات جمعی و... ممکن است بسیاری از این فرصت‌ها مغفول مانده یا حتی به تهدید تبدیل شوند (Wolf et al, 2015).

اما آسیب‌های دیگری در این زمینه مطرح شده‌اند که بیشتر به رویکردهای نرم شهرت دارند. آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی و... که گریبان گیر جوامع روستایی نیز شده‌اند (Crumb et al, 2023; Živojinović et al, 2019). بارها و بارها گزارش شده است که پدیده گردشگری می‌تواند در حوزه اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی و... تأثیرات مثبت و منفی بر جامعه میزبان روستایی داشته باشد که اغلب، پیامدهای منفی آن پررنگ‌تر و مهم‌تر جلوه می‌نمایند (Zhuang et al, 2019; Ibănescu et al, 2018).

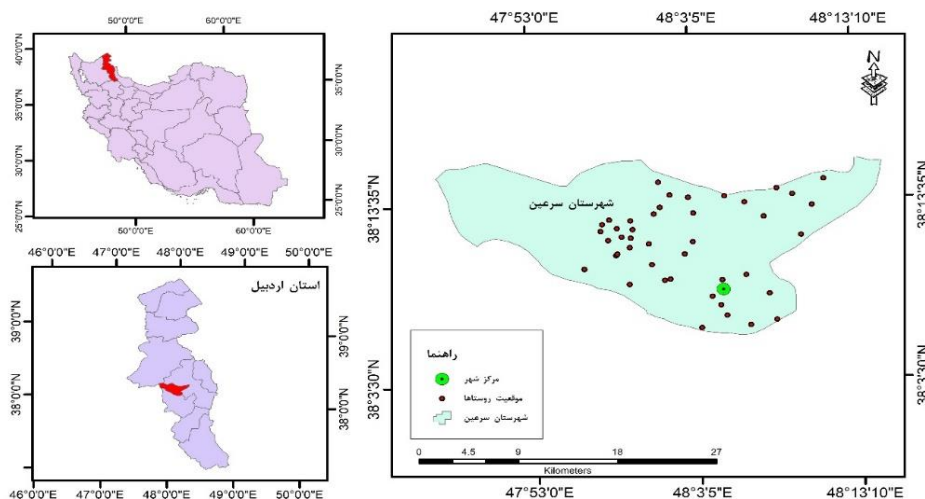
گردشگری پدیده‌ای چندوجهی است که از طریق افراد و گروه‌های مختلفی صورت می‌پذیرد (Clarke & Bowen, 2021; Terkenli & Georgoula, 2021). در مطالعات مختلف، محققان طبقه‌بندی‌های مختلفی از مشارکت‌کنندگان و ذینفعان گردشگری ارائه کرده‌اند که در ادامه، به یکی از جامع‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود (Tolstykh et al, 2021):

- ✓ توسعه‌دهندگان^۱ - بازیگران درگیر در توسعه و نمونه‌سازی فرآیندهای جدید.
- ✓ مجریان^۲ - بازیگرانی که پروژه‌ها و فرآیندهای جدید را در منطقه خود اجرا می‌کنند.
- ✓ مروجان^۳ - بازیگرانی که ترویج پروژه‌های اجراشده و تبدیل تجربیات پروژه‌های گذشته به پروژه‌های جدید و تجاری‌سازی پروژه را انجام می‌دهند.
- ✓ تسریع‌کنندگان^۴ - بازیگری که ایده، پروژه یا فرآیندی را آغاز می‌کند که الهام‌بخش یکپارچگی اکوسیستم در یک دوره زمانی معین است.
- ✓ هماهنگ‌کننده یا یکپارچه‌کننده^۵ - بازیگری که سایر بازیگران را برای یک ایده یا پروژه متحد می‌کند و شایستگی‌های لازم بازیگران و میزان امنیت اقتصادی آن‌ها را برای سایر شرکت‌کنندگان تحلیل و ارزیابی می‌کند. این وظیفه را می‌توان توسط دانشگاه‌ها، سازمان‌های تحقیقاتی، دفاتر پروژه و پلتفرم‌های دیجیتالی که دانش، شایستگی‌ها و تجربه بین‌المللی را جمع‌آوری می‌کنند، انجام داد.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، آسیب‌های مطروحه در زمینه‌های خاصی محدود نمی‌شوند و ابعاد و رویکردهای مختلفی را در برمی‌گیرند. این مقوله به این دلیل است که اکثر مناطق، از لحاظ کالبدی، فرهنگی، اقتصادی و... با یکدیگر متفاوت‌اند و تعمیم سایر موارد به هریک از آن‌ها، امکان‌پذیر و صحیح نمی‌باشد. از طرفی نیز، امروزه ماهیت گردشگری روستایی همانند سایر ابعاد گردشگری تغییر یافته و نیازمند تحقیق و بررسی بیشتری است. به همین سبب، در این تحقیق ضمن مرور مبانی نظری مرتبط و رفع خلأ نظری در حوزه گردشگری روستایی و آسیب‌های متعاقب، تمامی عوامل مؤثر که در قالب آسیب‌های گردشگری روستایی پایدار در منطقه روستایی شهرستان سرعین وجود دارند، مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرند.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان سرعین یکی از ۱۲ شهرستان استان اردبیل است که در موقعیت جغرافیایی غربی این استان واقع شده است. این شهرستان در دامنه شرقی کوه سبلان و در مسیر دره گسلی و محدوده ۵۶ دقیقه و ۴۸ درجه تا ۴ دقیقه و ۴۸ درجه طول شرقی و از ۸ دقیقه و ۳۷ درجه تا ۹ دقیقه و ۳۸ درجه عرض شمالی قرار دارد (سالنامه آماری استان اردبیل، ۱۳۹۵). این شهرستان دارای ۲۸ روستا می‌باشد که اکثر آن‌ها در حوزه گردشگری فعالیت دارند. در شکل ۱، موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (روستاهای شهرستان سرعین) نشان داده شده‌اند.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (روستاهای شهرستان سرعین)

روش پژوهش

تحقیقات از منظر نوع، ماهیت، هدف و رویکرد با یکدیگر تفاوت دارند. تحقیق حاضر با توجه به هدف کاربردی و روش تحقیق بکار رفته در آن آمیخته یا ترکیبی است که از رویکرد متوالی اکتشافی بهره جسته است. در فاز اول با استفاده از روش کیفی گروه کانونی از دو دسته خبرگان و مطلعان در حوزه گردشگری روستایی سرعین استفاده شده است. دسته اول خبرگان دانشگاهی و پژوهشی در حوزه گردشگری روستایی؛ مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی؛ مدیریت دولتی؛ جامعه‌شناسی و جغرافیا و دسته دوم متشکل از کارشناسان اجرایی-مدیریتی (دهیاران، کارشناسان توسعه روستایی و...) و راهبران تورهای گردشگری روستایی شهرستان سرعین استفاده شده است که این افراد با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند مورد شناسایی و بررسی قرار گرفته‌اند. ابزار مورد استفاده در این فاز، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته هستند که ابتدا صوت مصاحبه‌ها ضبط

شدند و در مرحله بعد، در قالب نوشتار کدگذاری گردیدند. پس طی رویکرد استقرایی (جزء به کل) کدهای اصلی به‌عنوان آسیب‌های گردشگری روستایی پایدار استخراج شدند و در فاز دوم، با استفاده از روش کمی پیمایش، تحلیل‌ها صورت پذیرفت.

به عبارتی کلی‌تر، در فاز کیفی ابعاد و مؤلفه‌های اصلی در این حوزه استخراج شدند و سپس در فاز کمی با استفاده از ابزار پرسشنامه و نمونه‌گیری طبقه‌ای، تعداد ۳۲ خبره به سؤالات پرسشنامه پاسخ دادند. این خبرگان علاوه بر سابقه اجرایی و مدیریتی قابل قبول در این حوزه، سابقه و پیشینه علمی-پژوهشی نیز داشتند.

محققان در این پژوهش، به‌صورت غیر هم‌زمان، اطلاعات را از خبرگان دریافت کرده و سپس در مرحله بعدی کدگذاری نمودند. در مجموع، دو پنل سازمان‌دهی شد، پنل اول با ۸ مشارکت‌کننده (یک ساعت و نیم) و دیگری با ۷ مشارکت‌کننده (۲ ساعت) مصاحبه شدند. کدگذاری‌ها با استفاده از روش کدگذاری آتراید-استرلینگ^۱ جمع‌بندی و تحلیل شدند. کدهای حاصله در قالب سه دسته مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر^۲ دسته‌بندی شدند و سپس، هریک از مضامین مستخرج؛ در قالب پرسشنامه‌ای محقق ساخته برای خبرگان فاز دوم ارسال شدند تا در رابطه با تأیید یا رد آن‌ها نظراتشان را اعلام نمایند. در قسمت بعدی مقاله، یافته‌های تحقیق ارائه شده‌اند.

یافته‌ها

همان‌طور که در قبل نیز بیان شد، هدف اصلی تحقیق حاضر آسیب‌شناسی گردشگری روستایی پایدار در مناطق روستایی مبتنی بر رویکرد ذینفعان گردشگری است. در فاز اول تحقیق، با استفاده از روش کیفی گروه کانونی، مصاحبه‌های مربوطه گردآوری شدند.

در فاز اول، ابتدا فرآیند کار با شناسایی هدف اصلی و تعیین اهداف کلیدی تحقیق آغاز شد. بر اساس اهداف تحقیق، فهرستی از سؤالات به‌عنوان راهنمایی برای هر جلسه بحث تهیه شد. پس‌از آن، مشارکت‌کنندگان تحقیق شناسایی شدند که از نظر اندیشمندان این حوزه، حیاتی‌ترین گام می‌باشد، زیرا این تکنیک عمدتاً مبتنی بر پویایی گروه و روابط هم‌افزایی بین مشارکت‌کنندگان برای تولید داده و اطلاعات است. سپس، پنل اول تشکیل گردید. ترکیب گروه به هدف اصلی تحقیق بستگی دارد و چون حوزه موضوعی در رشته‌های گردشگری روستایی، مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی است، لذا از خبرگان دانشگاهی و پژوهشی در حوزه گردشگری روستایی؛ مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی؛ مدیریت دولتی؛ جامعه‌شناسی و جغرافیا استفاده شد. لازم به ذکر است که به‌منظور جلوگیری از "سوگیری مشارکت‌کنندگان" از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. سپس با استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته، گزاره‌های اولیه استخراج شدند. در گام دوم؛ سؤالاتی در زمینه گردشگری روستایی و ذینفعان مربوطه در شهرستان سرعین از خبرگان امر پرسیده شد. تمامی موارد با هماهنگی هریک از آن‌ها ضبط گردیدند و پس از پایان جلسه به‌صورت مکتوب مرقوم شدند. در مرحله دوم نیز پنل دوم به همین منوال در ۱ الی ۲ ساعت به‌طور انجمید که در نهایت، ضمن گردآوری اطلاعات مربوطه، می‌توان ذینفعان گردشگری روستایی در شهرستان سرعین را در موارد ذیل دسته‌بندی نمود:

1. Attridge-Stirling
2. Basic, Organizing, Global

شرکت‌های مجری تور^۱؛ شرکت‌های آژانس مسافرتی^۲؛ گردشگران یا مصرف‌کنندگان^۳؛ ارائه‌دهندگان خدمات گردشگری^۴؛ وزارت گردشگری و نهادها و ادارات منطقه‌ای^۵ (اداره کل میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری استان اردبیل)؛ مقامات دولتی؛ افشار جامعه محلی.

این ذینفعان به‌عنوان اهم تأثیرگذاران و تأثیرپذیران گردشگری روستایی پایدار می‌باشند که در اکوسیستم گردشگری روستایی شهرستان سرعین فعالیت می‌نمایند.

در مرحله دوم (گردآوری داده‌ها) مستندسازی محتوای کلی بحث و درنهایت، تکمیل داده‌ها صورت می‌پذیرد. داده‌های کلامی و غیرکلامی بر رفتار و اعمال گروه کانونی (پنل‌ها) در "قبل، حین و بعد" از بحث متکی هستند. روش‌های اصلی جمع‌آوری داده‌ها در طول بحث گروه کانونی شامل ضبط صوت و نوار، یادداشت‌برداری و مشاهده شرکت‌کننده است که در این تحقیق به دلیل تأکید برخی از مشارکت‌کنندگان مبنی بر عدم افشای نام و ضبط جلسه، از روش یادداشت‌برداری و مشاهده مشارکت‌کننده استفاده شد. به همین دلیل، بازه زمانی گردآوری داده‌ها، طولانی و به‌صورت مقطعی شده است. صرف‌نظر از تعداد جلسات بحث گروه کانونی، مهم است که مدت جلسات را در نظر بگیرید. قاعده کلی در رابطه با مدت‌زمان انجام جلسه وجود ندارد اما تأکید اکثر اندیشمندان، بازه زمانی ۱ تا ۲ ساعت است که بر اساس پیچیدگی موضوع موردبررسی، تعداد سؤالات و تعداد شرکت‌کنندگان تعیین می‌شود. در این تحقیق، هریک از جلسات حدود ۱.۵ الی ۲ ساعت به طول انجامیدند. طی مصاحبه‌های به‌عمل‌آمده هریک از گزاره‌های خام به‌طور مستقل استخراج‌شده و بازتاب‌های اولیه موردبحث قرار گرفتند. سپس یک چهارچوب کدگذاری اولیه ایجادشده و استخراج مضامین تا رسیدن به حد اشباع نظری صورت پذیرفت. در نهایت با تجمیع تمامی مصاحبه‌ها و کدگذاری اولیه، ۱۹۳ گزاره خام استخراج شدند. سپس با استفاده از شیوه کدگذاری آنراید-استرلینگ ۱۰۲ مضمون پایه، ۴۷ مضمون سازمان‌دهنده و ۷ مضمون فراگیر دسته‌بندی شدند که این مضامین در جدول ۱ نمایه شده‌اند.

در مرحله آخر؛ هنگامی که همه داده‌ها تجزیه و تحلیل شدند، محقق باید نتایج را در یک گزارش منسجم برای انتشار ادغام کند. تصمیمات کلیدی در رابطه با تحقیق باید اتخاذ شود تا گزارش متناسب با اهداف تحقیق مطابقت داشته باشد. همان‌طور که در مرحله قبل مشخص شد، اگرچه بررسی اعضا به مشارکت‌کنندگان در بحث گروه کانونی این فرصت را می‌دهد تا صحت و انطباق با تجربیات خود را بررسی کنند، اما محققان در رابطه باقابلیت اعتماد کدها اقدام نموده تا خلأ یا اشکالی در طی فرآیند وجود نداشته باشد. این مقوله که به‌عنوان نوعی اعتبار سنجی است، موجب می‌شود تا اعتبار گزارش یا مطالعه افزایش‌یافته و چالش‌ها و اشکالات احتمالی به حداقل برسند.

در جدول ۱، ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط با آسیب‌شناسی گردشگری روستایی پایدار در مناطق روستایی شهرستان سرعین نشان داده‌شده‌اند لازم به ذکر است که به‌منظور جلوگیری از اطناب کلام، از آوردن کدهای پایه و اولیه صرف‌نظر شده است.

1. Tour operator companies
2. Travel agent companies
3. Consumers
4. Tourism service providers
5. Tourist administration and departments, regional authorities

ابعاد (مضامین فراگیر)	مؤلفه‌ها (مضامین سازمان دهنده)
اقتصادی	ایجاد هزینه‌های نامتعارف و جدید در جامعه محلی؛ تغییر مشاغل سنتی به مدرن؛ ضرر اقتصادی اقشار جامعه روستایی؛ هزینه بالای نگهداری از جامعه روستایی؛ بروز مشکلات اقتصادی؛ تورم قیمت محلی؛ تخریب ساختار کار محلی؛ کاهش وابستگی روستاییان به کشاورزی و دامپروری
محیطی و کالبدی	تغییر نامتوازن محیط روستایی؛ آسیب فیزیکی و غیر فیزیکی به محیط روستایی؛ افزایش خسارت در محیط روستایی؛ بروز عناصر غیر سازنده در محیط گردشگری روستایی؛ امکان کاهش و افول کیفیت و جاذبه منابع طبیعی روستایی
فرهنگی-اجتماعی	بروز تعارض فرهنگی؛ ایجاد تغییر در سلیقه‌ها و ذائقه‌های روستایی؛ امکان بروز روابط فرهنگی اجتماعی ناکارآمد؛ بروز رفتارهای ضداجتماعی؛ تحت تأثیر قرار گرفتن هویت فرهنگی روستایی؛ بروز تغییر و تحولات فکری و اخلاقی ناسازگار؛ آسیب به ارزش‌های سنتی و فرهنگی؛ احتمال تغییر سبک زندگی مردم محلی؛ رانش فرهنگی و کالایی سازی صنایع محلی
مدیریتی و برنامه‌ریزی	بروز پدیده ازدحام در جامعه روستایی؛ کاهش خدمات محلی؛ کاهش ذخایر مصرفی و اولیه روستایی؛ تشدید فشار بر منابع و امکانات محلی؛ تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی نامأنوس با شرایط
سیاسی و امنیتی	مهاجرت بی‌رویه؛ افزایش جرم و بزه؛ تحت‌الشعاع قرار گرفتن امنیت غذایی؛ تضاد و اختلاف بر سر حفظ و دسترسی جامعه گردشگری و جامعه میزبان؛ نابرابری‌های منطقه‌ای بین مناطق کم‌بیش موفق؛ احتمال همکاری و مشارکت کم جامعه روستایی
زیرساختی و تکنولوژیکی	افزایش هزینه‌های فناوری و تکنولوژیکی در جامعه روستایی؛ افزایش فشار بر خدمات و کاهش احتمالی امکانات رفاهی؛ کمبود زیرساخت‌های مرتبط با حمل‌ونقل، خدمات و...؛ از بین رفتن معماری سنتی روستایی؛ عدم تطبیق و هماهنگی با ظهور تکنولوژی‌های روز
زیست‌محیطی و بهداشتی	افزایش تراکم و آلودگی؛ مراقبت‌های پزشکی غیرمکفی؛ احتمال شیوع بیماری‌ها؛ ایجاد تنش و استرس در جامعه محلی؛ استفاده‌های نادرست و کوتاه‌مدت از محیط‌زیست روستا؛ بروز اثرات منفی بر طبیعت و محیط‌زیست روستایی؛ تخریب پناهگاه‌های طبیعی موجود برای حیوانات با ساخت ساختمان‌های جدید؛ امکان فرسایش زیاد خاک؛ ایجاد تضاد بین توسعه و حفاظت از محیط‌زیست

همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، ۷ بعد اصلی با ۴۷ مؤلفه مرتبط مشخص شده‌اند که جهت تبیین و توضیح، در بخش بعدی مقاله؛ یعنی قسمت بحث و بررسی توضیح داده می‌شوند.

در توضیح مضامین فوق قابل‌ذکر است که چالش‌ها و آسیب‌های گردشگری روستایی پایدار شهرستان سرعین در هفت دسته کلی اقتصادی؛ محیطی و کالبدی؛ فرهنگی-اجتماعی؛ مدیریتی و برنامه‌ریزی؛ سیاسی و امنیتی؛ زیرساختی و تکنولوژیکی؛ زیست‌محیطی و بهداشتی قرار می‌گیرند که هریک، دارای مؤلفه‌های تبیین‌کننده این ابعاد می‌باشند. مطابق با نظر خبرگان، شرکت‌های مجری تور^۲ تشکلهایی هستند که وظیفه اصلی آن‌ها توسعه خدمات یا محصولات گردشگری؛ ایجاد خدمات یا محصولات نوآورانه، تشکیل طیف خاصی از آن‌ها و... است. شرکت‌های آژانس مسافرتی^۳ شرکت‌هایی هستند که در ارائه خدمات یا محصولات مشارکت و همکاری می‌کنند و طریق ارتباط مستقیم یا غیرمستقیم با گردشگران، اطلاع‌رسانی به آن‌ها در مورد خدمات گردشگری را صورت می‌دهند. گردشگران یا مصرف‌کنندگان^۴ اصلی‌ترین جامعه مشارکت‌کننده در پدیده گردشگری هستند که حق انتخاب و مصرف خدمات یا محصولات گردشگری را دارند و وجود گردشگری، به مشارکت و حضور آن‌ها وابسته است. ارائه‌دهندگان خدمات گردشگری^۵ از جمله متنوع‌ترین مشارکت‌کنندگان در گردشگری هستند. این مقوله ممکن است دربرگیرنده فرد یا گروه‌ها و شرکت‌های مختلفی باشد که وظیفه اصلی آن‌ها،

1. Bashing
2. Tour operator companies
3. Travel agent companies
4. Consumers
5. Tourism service providers

ارائه خدمات مرتبط با گردشگری است. در اصطلاح علمی به آن‌ها شرکای اپراتور تور یا تسهیل‌گران گفته می‌شود که در زمینه‌های ارائه خدمات مرتبط با مکان‌ها، هتل‌ها و هواپیماها و... اقداماتی را به عمل می‌آورند. وزارت گردشگری و نهادها و ادارات منطقه‌ای^۱ (اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان) از اصلی‌ترین و مهم‌ترین، سیاست‌گذاران و خط‌مشی‌گذاران حوزه گردشگری هستند که مسئول تدوین و اجرای قوانین، دستورالعمل‌ها، توسعه برنامه‌های هدفمند منطقه‌ای، تأمین مالی بودجه، جذب سرمایه‌گذاران و غیره را بر عهده دارند. مقامات دولتی نیز دربرگیرنده سایر نهادهای دخیل در این حوزه می‌باشند که ممکن است صرفاً در حوزه گردشگری نباشند اما اقدامات و تصمیمات آن‌ها در حوزه گردشگری بسیار مهم و کلیدی است. مثلاً در حوزه فراهم‌سازی و هموارسازی شرایط گردشگری، تغییر در سیاست‌های مالیاتی، فراهم‌سازی امکانات مرتبط با گردشگری در منطقه و... تأثیرات بسزایی خواهند داشت. و مورد آخر که به‌عنوان جامعه میزبان در گردشگری شناخته می‌شود، اقشار جامعه محلی هستند که ممکن است در فرآیند گردشگری مشارکت داشته باشند یا خیر. این افراد در هر دو صورت از گردشگری و پیامدهای متعاقب آن تأثیر پذیرفته و تأثیراتی را بر جای خواهند گذاشت و در کنار سایر ذینفعان فوق، نقش آن‌ها در این حوزه بسیار پررنگ و حیاتی است.

فاز دوم، روش کمی پیمایش

در این مرحله از تحقیق، هریک از مضامین استخراج‌شده به‌صورت پرسشنامه درآمدند و با استفاده از پرسشنامه طراحی‌شده و نمونه‌گیری طبقه‌ای، در میان خبرگان منتخب توزیع شدند. نتایج حاصله با استفاده از نرم‌افزار SPSS26 موردبررسی قرار گرفتند که مقادیر مربوطه را در جداول ۲ و ۳ مرقوم شده‌اند. در این قسمت، ابتدا اهمیت و وزن هریک از مؤلفه‌ها تعیین، و سپس مؤلفه‌های هر عامل مشخص می‌شود و آنگاه ضریب اهمیت و میانگین مجموعه عوامل هریک از کدها مورد تفکیک قرار می‌گیرد که در اینجا در قالب یک جدول عرضه می‌شود. اعتبار شاخص‌های این مضمون را ۳۲ نفر از خبرگان دانشگاهی و اجرایی ارزیابی کردند که مطابق با مقادیر به‌دست‌آمده، همه موارد را در حد خوب و عالی ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار ابعاد مستخرج

شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	t	سطح معناداری
اقتصادی	۳/۶۸۷۵	۴۹۹۴۳/	۴۱	۸/۹۲۱	/۰۰۰
محیطی و کالبدی	۴/۱۰۰۰	۳۰۳۶۴/	۴۱	۲۳/۴۷۸	/۰۰۰
فرهنگی-اجتماعی	۳/۷۰۳۷	۶۰۴۴۴/	۴۱	۷/۵۴۵	/۰۰۰
مدیریتی و برنامه‌ریزی	۳/۶۳۳۳	۵۱۴۹۸/	۴۱	۷/۹۷۰	/۰۰۰
سیاسی و امنیتی	۳/۵۲۷۸	۶۰۳۶۴/	۴۱	۵/۶۶۶	/۰۰۰
زیرساختی و تکنولوژیکی	۳/۸۳۳۳	۷۴۲۹۹/	۴۱	۷/۲۶۹	/۰۰۰
زیست‌محیطی و بهداشتی	۳/۰۵۵۶	۶۸۰۱۹/	۴۱	۱۰/۰۵۷	/۰۰۰

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، میانگین مقوله‌های مستخرج، دارای مقادیر قابل‌قبولی هستند که این مورد، نشان‌دهنده تأیید پاسخ‌دهندگان در رابطه با آن‌هاست. همچنین، از منظر خبرگان، مقوله‌های "محیطی و کالبدی، زیرساختی و تکنولوژیکی، فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و برنامه‌ریزی، سیاسی و امنیتی، زیست‌محیطی و بهداشتی" به ترتیب دارای اولویت و اهمیت می‌باشند.

1. Tourist administration and departments, regional authorities

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌های مستخرج

ابعاد	مؤلفه‌ها	X	SD	Rank
اقتصادی	ایجاد هزینه‌های نامتعارف و جدید در جامعه محلی	۳/۳۳	۰/۴۷۷	۱۶/۳۳
	تغییر مشاغل سنتی به مدرن	۴/۰۰	۰/۵۸۴	۲۶/۳۳
	ضرر اقتصادی اقشار جامعه روستایی	۳/۳۳	۱/۲۶۲	۱۹/۰۰
	هزینه بالای نگهداری از جامعه روستایی	۴/۱۷	۰/۶۹۶	۲۸/۱۷
	بروز مشکلات اقتصادی	۳/۱۷	۱/۲۲۸	۱۵/۵۸
	تورم قیمت محلی	۳/۶۷	۰/۷۵۴	۲۱/۲۵
	تخریب ساختار کار محلی	۳/۶۷	۰/۷۵۴	۲۱/۲۴
	کاهش وابستگی روستاییان به کشاورزی و دامپروری	۴/۱۷	۰/۹۰۸	۲۹/۰۰
	تغییر نامتوازن محیط روستایی	۴/۱۷	۰/۳۷۷	۲۹/۷۵
	آسیب فیزیکی و غیر فیزیکی به محیط روستایی	۴/۳۳	۰/۴۷۷	۳۳/۰۰
محیطی و کالبدی	افزایش خسارت در محیط روستایی	۳/۸۳	۰/۶۹۶	۲۳/۸۳
	بروز عناصر غیر سازنده در محیط گردشگری روستایی	۳/۸۳	۰/۹۰۸	۲۴/۰۰
	امکان کاهش و افول کیفیت و جاذبه منابع طبیعی روستایی	۴/۳۳	۰/۷۵۴	۳۲/۵۰
	بروز تعارض فرهنگی	۳/۸۳	۰/۹۰۸	۲۵/۲۵
	ایجاد تغییر در سلیقه‌ها و ذائقه‌های روستایی	۳/۶۷	۰/۹۵۴	۲۱/۷۵
	امکان بروز روابط فرهنگی اجتماعی ناکارآمد	۳/۱۷	۰/۶۹۶	۱۴/۵۰
	بروز رفتارهای ضداجتماعی	۳/۳۳	۰/۹۵۴	۱۶/۶۷
	تحت تأثیر قرار گرفتن هویت فرهنگی روستایی	۳/۶۷	۱/۱۱۹	۲۲/۲۵
	بروز تغییر و تحولات فکری و اخلاقی ناسازگار	۳/۸۳	۰/۶۹۶	۲۴/۲۵
	آسیب به ارزش‌های سنتی و فرهنگی	۳/۶۷	۰/۷۵۴	۲۱/۵۸
فرهنگی-اجتماعی	احتمال تغییر سبک زندگی مردم محلی	۳/۸۳	۰/۳۷۷	۲۳/۲۵
	رانش فرهنگی و کالایی سازی صنایع محلی	۴/۳۳	۰/۷۵۴	۳۲/۰۸
	بروز پدیده ازدحام در جامعه روستایی	۳/۶۷	۰/۷۵۴	۲۲/۱۷
	کاهش خدمات محلی	۳/۵۰	۰/۹۶۹	۱۹/۸۳
	کاهش ذخایر مصرفی و اولیه روستایی	۳/۸۳	۱/۰۸۰	۲۴/۱۷
	تشدید فشار بر منابع و امکانات محلی	۳/۸۳	۰/۳۷۷	۲۳/۲۶
	تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی نامأنوس با شرایط	۳/۳۳	۰/۴۷۷	۱۵/۰۰
	مهاجرت بی‌رویه	۳/۳۳	۰/۷۵۴	۱۷/۳۳
	افزایش جرم و بزه	۳/۳۳	۱/۱۱۹	۱۷/۴۲
	تحت‌الشعاع قرار گرفتن امنیت غذایی	۳/۶۷	۰/۷۵۴	۲۱/۲۵
سیاسی و امنیتی	تضاد و اختلاف بر سر حفظ و دسترسی جامعه گردشگری و جامعه میزبان	۴/۱۷	۰/۶۹۶	۳۰/۲۵
	نابرابری‌های منطقه‌ای بین مناطق کم‌وبیش موفق	۳/۳۳	۱/۱۱۹	۱۷/۷۵
	احتمال همکاری و مشارکت کم جامعه روستایی	۳/۳۳	۰/۹۵۴	۱۶/۱۷
	افزایش هزینه‌های فناوری و تکنولوژیکی در جامعه روستایی	۳/۳۳	۰/۹۵۴	۱۶/۹۲
	افزایش فشار بر خدمات و کاهش احتمالی امکانات رفاهی	۳/۸۳	۰/۹۰۸	۲۴/۵۰
	کمبود زیرساخت‌های مرتبط با حمل‌ونقل، خدمات و...	۴/۵۰	۰/۵۰۶	۳۷/۰۸
	از بین رفتن معماری سنتی روستایی	۳/۸۳	۱/۴۸۰	۲۶/۴۲
	عدم تطبیق و هماهنگی با ظهور تکنولوژی‌های روز	۳/۶۷	۰/۹۵۴	۱۹/۹۲
	افزایش تراکم و آلودگی	۳/۶۷	۱/۲۶۲	۲۳/۴۲
	مراقبت‌های پزشکی غیرمکفی	۴/۰۰	۱/۱۶۹	۲۸/۵۰
تکنولوژیکی و زیرساختی	احتمال شیوع بیماری‌ها	۳/۵۰	۱/۲۷۴	۲۰/۵۸
	ایجاد تنش و استرس در جامعه محلی	۳/۰۰	۱/۱۶۹	۱۲/۸۳
	استفاده‌های نادرست و کوتاه‌مدت از محیط‌زیست روستا	۳/۸۳	۰/۶۹۶	۲۴/۲۵
	بروز اثرات منفی بر طبیعت و محیط‌زیست روستایی	۴/۳۳	۰/۴۷۷	۳۳/۰۰
زیست‌محیطی و بهداشتی				

تخریب پناهگاه‌های طبیعی موجود برای حیوانات با ساخت ساختمان‌های جدید	۴/۸۳	۰/۳۷۷	۳۹/۷۵
امکان فرسایش زیاد خاک	۴/۶۷	۰/۴۷۷	۳۷/۸۳
ایجاد تضاد بین توسعه و حفاظت از محیط‌زیست	۴/۶۷	۰/۴۷۷	۳۷/۸۴

همان‌طور که در جداول ۲ و ۳ ملاحظه می‌شود، میانگین و انحراف استاندارد ابعاد و مؤلفه‌های مستخرج در بازه موردقبول قرار دارند و این موضوع نشان‌دهنده اتفاق نظر خبرگان در رابطه با ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده است. در میان مؤلفه‌های فوق، مواردی چون "کاهش وابستگی روستاییان به کشاورزی و دامپروری؛ آسیب فیزیکی و غیر فیزیکی به محیط روستایی؛ امکان کاهش و افول کیفیت و جاذبه منابع طبیعی روستایی؛ تضاد و اختلاف بر سر حفظ و دسترسی جامعه گردشگری و جامعه میزبان؛ بروز اثرات منفی بر طبیعت و محیط‌زیست روستایی؛ تخریب پناهگاه‌های طبیعی موجود برای حیوانات با ساخت ساختمان‌های جدید؛ امکان فرسایش زیاد خاک؛ ایجاد تضاد بین توسعه و حفاظت از محیط‌زیست" از نظر اهمیت، از سایر مؤلفه‌های شناسایی شده اولویت بیشتری دارند و نظر خبرگان نیز در رابطه با اهمیت این آسیب‌ها می‌باشد. در ادامه، بحث و نتیجه‌گیری تحقیق مطرح می‌گردد.

بحث

همان‌طور که بیان شد، هدف اصلی تحقیق حاضر، آسیب‌شناسی گردشگری روستایی پایدار در مناطق روستایی است که مبتنی بر رویکرد ذینفعان گردشگری در شهرستان سرعین صورت پذیرفت. مطابق با یافته‌های تحقیق، آسیب‌های گردشگری روستایی پایدار این شهرستان در ۷ بعد و ۴۷ مؤلفه دسته‌بندی شدند که نشانگر آسیب‌های این نوع گردشگری می‌باشند. نتیجه می‌شود رویکرد پایدار به توسعه گردشگری در مناطق روستایی در بستر همکاری و مشارکت ذینفعان صورت می‌پذیرد و موجب می‌شود تا این نوع از گردشگری با رویکردی مناسب به منابع در دسترس در محیط روستایی، هم از دارایی‌های اقتصادی، طبیعی یا زیست‌محیطی محافظت کند و هم از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی پشتیبانی و وقایت نماید. بسیاری از افراد این گونه تلقی می‌کنند که آسیب‌های حاصل از گردشگری روستایی صرفاً فیزیکی و قابل‌رویت و لمس می‌باشند و در متن و کانون توجهات آن، که مباحث اقتصادی قرار دارند، بیشتر آسیب‌ها را به این مقوله معطوف می‌سازند. اما همان‌گونه که در این تحقیق بیان شد، بسیاری از این آسیب‌ها ماهیتی غیر فیزیکی و خاص دارند که ممکن است منطقه روستایی را تحت فشار انبوهی از چالش‌ها و مسائل قرار دهند.

نتیجه‌گیری

در این تحقیق نتیجه می‌شود که گردشگری روستایی، حتی در مقیاس خرد و کوچک‌تر، وابسته به یکسری منابع و رویکردهاست. مثلاً توصیف و بهره‌برداری مناسب از ارزش‌های طبیعی و فرهنگی یک منطقه با تأکید بر منحصربه‌فرد بودن آن، یکی از ویژگی‌های اساسی است که در هر جامعه‌ای موردتوجه قرار می‌گیرد و نباید با عطف به کوچک بودن یا محدود بودن آن، کم ارزش یا بی‌اهمیت تلقی شود. همچنین، یکی از نتایج خاص و جدید این تحقیق در رابطه با آسیب‌های تکنولوژیک و زیرساختی بود که در مقایسه با سایر تحقیقات مشابه، برای اولین بار در تحقیقات مرتبط با گردشگری روستایی داخل کشور، از این آسیب‌ها نام برده شده است. با گذر از عصر فناوری به عصر فرا اطلاعات (عصر حاضر)، چالش‌ها و آسیب‌های جدید مطرح می‌شوند که گردشگری روستایی نیز از آن‌ها مصون نیست. این موارد در مؤلفه‌هایی چون "افزایش هزینه‌های فناوری و تکنولوژیکی در جامعه روستایی؛ افزایش فشار بر خدمات و کاهش احتمالی امکانات رفاهی؛ کمبود

زیرساخت‌های مرتبط با حمل‌ونقل، خدمات و...؛ از بین رفتن معماری سنتی روستایی؛ عدم تطبیق و هماهنگی با ظهور تکنولوژی‌های روز" مشخص شدند.

آسیب‌های محیطی و کالبدی نیز از جمله مواردی هستند که در اکثر تحقیقات نیز به آن‌ها اشاره شده است و در این تحقیق، بیشترین مقادیر با به خود اختصاص دادند. گرچه مسئولان شهرستان سرعین استراتژی‌هایی را برای حفظ و ارتقای ساختمان‌های سنتی روستایی، زمین‌های کشاورزی و میراث فرهنگی و... برای جذب گردشگران ایجاد کرده‌اند، اما در خلال مصاحبه‌های خبرگان نیز ملاحظه شد که این اقدامات به اندازه کافی نبوده‌اند. در کنار این آسیب‌ها، چالش‌ها و آسیب‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی؛ سیاسی و امنیتی نیز هستند که از جمله مهم‌ترین آسیب‌ها بشمار می‌روند. از آنجایی که هم جامعه میزبان (روستایی) و هم جامعه گردشگری پیش‌بینی‌پذیر و تک‌بعدی نیستند، لذا مسئولان و مقامات متولی در حوزه گردشگری روستایی، با شرایط و رویکردهای ناملموس و خاصی پیش رو هستند. این موارد، به مدیریت بهینه و دقیق مقاصد گردشگری مرتبط می‌شود که نیاز است نهادها و مسئولان متولی در این راستا اقداماتی را به عمل آورند.

در نهایت، گردشگری روستایی در هر شکل و وسعتی که باشد، گونه‌ای مهم از گردشگری است که زندگی، هنر، فرهنگ و میراث روستایی را در مناطق روستایی به نمایش می‌گذارد که در کنار انتفاعات اقتصادی و مالی؛ می‌تواند چالش‌ها و آسیب‌های جبران‌ناپذیری نیز داشته باشد. از طرفی نیز اگر قرار باشد فعالیت‌های مرتبط با گردشگری روستایی مؤثر باشند، نمی‌توان آن‌ها را صرفاً به دلایل رفع یا مدیریت آسیب‌ها به نازل‌ترین شکل و سطح ممکن تقلیل داد. مخصوصاً برای شهرستان‌های گردشگرپذیر و مهمی همچون سرعین که در حوزه‌های مختلف گردشگری در سطح کشور و حتی منطقه مشهور است. به همین سبب به نهادها و مسئولان مرتبط پیشنهاد می‌شود که در راستای تدوین و اجرای استراتژی‌های متقن و همه‌جانبه در زمینه مدیریت آسیب‌ها و چالش‌های گردشگری روستایی پایدار اقداماتی را صورت دهند که ضمن سازمان‌دهی جامعه محلی، بتواند جامعه گردشگری را نیز مدیریت و راهبری نمایند. این مقوله به راحتی میسر نمی‌شود مگر با مشارکت و تعامل سازمان‌ها و ذینفعان مرتبط در این حوزه که ضمت هماهنگ‌سازی فعالیت‌هایشان، نیازمند ارتباطات شبکه‌ای و همه‌جانبه هستند که هم کارها با سرعت و دقت بالایی در جریان قرار گیرند و هم رویکرد توسعه محور و اثربخشی ایجاد شود. لازم به ذکر است که نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات علیقلی زاده و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و بیشمی (۱۳۹۲)، اکبریان و رضوانی (۱۳۹۲) اورچیچ^۱ و همکاران (۲۰۲۱)، ایونا^۲ (۲۰۲۱) و ویتاسوریا^۳ (۲۰۱۶) هم راستا است.

حامی مالی

تحقیق حاضر مستخرج از طرح پژوهشی به شماره قرارداد ۱۴۰۲/د/۹/۲۴۳۳۶ از محل اعتبارات معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه محقق اردبیلی می‌باشد.

تعارض منافع

تعارض منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

سپاسگزاری

با توجه به اینکه پژوهش حاضر برگرفته از طرح پژوهشی نوع ۲ دانشگاه محقق اردبیلی است، لذا از مساعدت و همکاری‌های مسئولان و دست‌اندرکاران معاونت پژوهش و فناوری آن دانشگاه تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

منابع

- اکبریان رونیزی، سعید رضا و رضوانی، محمدرضا. (۱۳۹۴). تحلیل و تبیین پایداری توسعه گردشگری در مناطق روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دماوند). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۷(۱)، ۸۱-۹۵. doi: 10.22059/jhgr.2015.5164
- سجاسی قیداری، حمداله؛ گروسی، عطیه؛ مرادی، کبریا و مهدوی، داوود. (۱۴۰۰). سنجش و ارزیابی کیفیت محیطی فضای عمومی روستاهای مقصد در جذب گردشگران (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری شهرستان طرقله و شانديز). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۳(۲)، ۴۹۹-۵۲۰. <https://doi.org/10.22059/JHGR.2020.293617.1008044>
- سلیمانی، زهرا؛ سجاسی قیداری، حمداله؛ شایان، حمید و سیفی، سیامک. (۱۴۰۲). استخراج تجربیات به‌یادماندنی گردشگران از مقاصد گردشگری روستایی (مورد مطالعه: شهرستان‌های مشهد، نیشابور و طرقله شانديز). *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۸(۶۲)، ۸۴-۳۷. <https://doi.org/10.22054/tms.2023.72990.2812>
- علیقلی زاده فیروز جایی، ناصر؛ قدمی، مصطفی و رمضان زاده لبسویی، مهدی. (۱۳۸۹). نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی، نمونه مورد مطالعه: دهستان گلیجان. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۲(۱)، ۳۵-۴۸.
- مهدوی حاجیلویی، مسعود و بیشمی، بهار. (۱۳۹۳). توسعه گردشگری زمستانی در مقاصد روستایی (مطالعه موردی: روستاهای حاشیه پیست اسکی شمشک شمال تهران). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۶(۴)، ۸۸۹-۹۰۳. doi: 10.22059/jhgr.2015.51231

References

- Aligholizadeh Firozjaei, N., Ghadami, M., & Ramezanzadeh lasboyee, M. (2010). Host Perceptions and Attitudes to Tourism Development in Rural Areas in Golijan County, Tonekabon. *Human Geography Research*, 42(1), 35-48. [In Persian].
- Akbarian Ronizi, S. R., & Rezvani, M. R. (2015). Analysis of the Sustainability of Tourism Development in Rural Areas (Case Study: Central District of Damavand County). *Human Geography Research*, 47(1), 81-95. doi: 10.22059/jhgr.2015.51264 [In Persian].
- Attride-Stirling, J. (2001). "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research", *Qualitative Research*, 1(3), 385-405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social science research: Principles, methods, and practices*. USA. <https://ds.amu.edu.et/xmlui/bitstream/handle/123456789/2480/POLSC251-BHATTACHERJEE TEXTBOOK.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Briedenhann, J., & Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—vibrant hope or impossible dream?. *Tourism management*, 25(1), 71-79. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00063-3](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00063-3)
- Blaine, T.; Golan, M.; Var, T. (1993). Demand for Rural Tourism: An Exploratory Study. *Ann. Tour. Res.* 1993, 20, 770–773. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(93\)90097-M](https://doi.org/10.1016/0160-7383(93)90097-M)
- Hall, D.; Brown, F. (2000). *Tourism and Peripheral Areas; Channel View: Clevedon, UK*, 2000; pp. 1–152. https://books.google.com/books/about/Tourism_in_Peripheral_Areas.html?id=4I5I4m2aoTEC
- Clarke, J., & Bowen, D. (2021). Repeat tourists and familiar place formation: Conversion, inheritance and discovery. *Journal of Destination Marketing & Management*, 20, 100605. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100605>
- Coroş, M. M. (2019). Rural Tourism and Its Dimension: A Case of Transylvania, Romania. *New Trends and Opportunities for Central and Eastern European Tourism*, 246. <https://doi.org/10.4018/978-17998-1423-8.ch013>
- Crumb, L., Chambers, C., Azano, A., Hands, A., Cuthrell, K. & Avent, M. (2023). "Rural cultural wealth: dismantling deficit ideologies of rurality". *Journal for Multicultural Education*, 17(2), 125-138. <https://doi.org/10.1108/JME-06-2022-0076>

- Cunha, C., Kastenholz, E., & Carneiro, M.J. (2020). Entrepreneurs in rural tourism: Do lifestyle motivations contribute to management practices that enhance sustainable entrepreneurial ecosystems? *J. Hosp. Tour. Manag.* 2020, 44, 215–226. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.06.007>
- Ćurčić, N., Mirković Svitlica, A., Brankov, J., Bjeljic, Ž., Pavlović, S., & Jandžiković, B. (2021). The role of rural tourism in strengthening the sustainability of rural areas: The case of Zlakusa village. *Sustainability*, 13(12), 6747. <https://doi.org/10.3390/su13126747>
- Dickinson, J.E., Lumsdon, L.M., & Robbins, D. (2011). Slow travel: Issues for tourism and climate change. *J. Sustain. Tour.* 2011, 19, 281–300. <https://doi.org/10.1080/09669582.2010.524704>
- Eagles, P.F.J. (2009). Governance of recreation and tourism partnerships in parks and protected areas. *J. Sustain. Tour.* 2009, 17, 231–248. <https://doi.org/10.1080/09669580802495725>
- Gao, J., & Wu, B. (2017). Revitalizing traditional villages through rural tourism: A case study of Yuanjia Village, Shaanxi Province, China. *Tour. Manag.* 2017, 63, 223–233. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.04.003>
- Gössling, S., & Hall, C.M. (2019). Sharing versus collaborative economy: How to align ICT developments and the SDGs in tourism?. *J. Sustain. Tour.* 2019, 27, 74–96. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1560455>
- Hall, D.R., & Kinnaird, V. (1994). *Ecotourism in Eastern Europe. In Ecotourism: A Sustainable Option?* Cater, E., Lowman, G., Eds.; Wiley: Chichester, UK; New York, NY, USA, 1994; pp. 111–136. <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19941810137>
- Haghsetan, A., Mahmoudi, B., & Maleki, R. (2011). Investigation of obstacles and strategies of rural tourism development using SWOT Matrix. *J. Sustain. Dev.* 2011, 4, 136–142. <https://doi.org/10.5539/jsd.v4n2p136>
- Huete-Alcocer, N., & Valero-Tévar, M.Á. (2021). Impact of Information Sources on Promoting Tourism in a Rural Region: The Case of the Roman Villa of Noheda. *Sustainability*, 13, 8038. <https://doi.org/10.3390/su13148038>
- Ibănescu, B. C., Stoleriu, O. M., Munteanu, A., & Iașu, C. (2018). The impact of tourism on sustainable development of rural areas: Evidence from Romania. *Sustainability*, 10(10), 3529. <https://doi.org/10.3390/su10103529>
- Jin, X., Wu, H., Zhang, J., & He, G. (2021). Agritourism Development in the USA: The Strategy of the State of Michigan. *Sustainability* 2021, 13, 11360. <https://doi.org/10.3390/su132011360>
- Kastenholz, E., Eusébio, C., & Carneiro, M.J. (2016). Purchase of local products within the rural tourist experience context. *Tour. Econ.* 2016, 22, 729–748. <https://doi.org/10.1177/1354816616654245>
- Kastenholz, E., Cunha, D., Cunha, C., Barroco, C., Pereira, A., Carneiro, M.J., Lane, B. (2022). COVID-19, wine routes, crisis management and resilience amongst rural wine tourism businesses- issues and ways forward. *Adv. Hosp. Tour. Res.* 10, 1–26. <http://dx.doi.org/10.30519/ahtr.929800>
- Ivona, A. (2021). Sustainability of rural tourism and promotion of local development. *Sustainability*, 13(16), 8854. <https://doi.org/10.3390/su13168854>
- Lane, B. (1989). The future for rural tourism: market profile insights. *English Tourist Board, London*. https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=The+Future+for+Rural+Tourism&author=Lane,+B.&publication_year=1989&pages=1%E2%80%93936
- Lane, B., Kastenholz, E., & Carneiro, M. J. (2022). Rural tourism and sustainability: A special issue, review and update for the opening years of the twenty-first century. *Sustainability*, 14(10), 6070. <https://doi.org/10.3390/su14106070>
- Lane, B., & Clemenson, H. (1995). Niche Marketing: Impacts and Policy Issues for Rural Development. *In Niche Markets and Rural Development*; OECD: Paris, France, 15–26. <https://research-information.bris.ac.uk/en/publications/niche-markets-impacts-and-policy-issues-for-rural-development>
- Liu, Y. L., Chiang, J. T., & Ko, P. F. (2023). The benefits of tourism for rural community development. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1–12. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01610-4>
- López-Sanz, J. M., Penelas-Leguía, A., Gutiérrez-Rodríguez, P., & Cuesta-Valiño, P. (2021). Rural tourism and the sustainable development goals. A study of the variables that most influence the behavior of the tourist. *Frontiers in Psychology*, 12, 722973. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.722973>

- Mafunzwaini, A.E., & Hugo, L. (2005). Unlocking the rural tourism potential of the Limpopo province of South Africa: Some strategic guidelines. *Dev. South. Afr.*, 22, 1–15. <https://doi.org/10.1080/03768350500163048>
- Mahdavi Hajiloui, M. & Bishami, B. (2015). Strategies for Winter Tourism Development in Rural Areas (Case Study: Villages around the Shemshak Ski Piste, North of Tehran). *Human Geography Research*, 46(4), 889-903. doi: 10.22059/jhgr.2015.51231 [In Persian].
- Manić, E. (2014). Održivi ruralni turizam kao faktor razvoja ruralnih područja: Primer Srbije [Sustainable rural tourism as a factor for the development of rural areas: The example of Serbia]. *Acta Geogr. Bosniae Herzeg.*, 1, 23–34. <https://www.geoubih.ba/Izdanja/acta1/Clanak-%20E.%20Manic%20-%20Odrzivi%20ruralni%20turizam.pdf>
- Milano, C., Novelli, M., & Cheer, J.M. (2019). Overtourism and degrowth: A social movements perspective. *J. Sustain. Tour.* 2019, 27, 1857–1875. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1650054>
- Muresan, I.C., Oroian, C.F., Harun, R., Arion, F.X., Porutiu, A., Chiciudean, G.O., Todea, A., & Lile, R. (2016). Local Residents' Attitude toward Sustainable Rural Tourism Development. *Sustainability*, 8, 100. <https://doi.org/10.3390/su8010100>
- Nicolaides, A. (2020). Sustainable Ethical Tourism (SET) and Rural Community Involvement. *Afr. J. Hosp. Tour. Leis.*, 9, 1–16. https://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_1_vol_9_1_2020_unisa.pdf
- Okech, R., Haghiri, M., & George, B. P. (2012). Rural tourism as a sustainable development alternative: An analysis with special reference to Luanda, Kenya. *CULTUR-Revista de Cultura e Turismo*, 6(3), 36-54. <http://periodicos.uesc.br/index.php/cultur/article/view/291/300>
- Pettorelli, N., Durant, S.M., & du Toit, J.T. (2019). *Rewilding Cambridge; Cambridge University Press: Cambridge, UK*, 2019. <https://books.google.com/books?hl=fa&lr=&id=e96CDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR13&ots=YJFr1V6734&sig=3QiJxc9uc31uMeMnISMN6C3jwsM>
- Sojasi, H., Garousi, A., Moradi, K., & Mahdavi, D. (2021). Measurement and Evaluation the Environmental Quality of Public Space on Destination Villages in Attracting Tourists (Case Study: Tourism Target Villages of Torqaba and Shandiz). *Human Geography Research*, 53(2), 499-520. <https://doi.org/10.22059/JHGR.2020.293617.1008044>. [In Persian].
- Soleymani, Z., Sojasi qedari, H., Shayan, H., & Seyfi, S. (2023). Extraction Memorable Experiences of Tourists from Rural Tourism Destinations (Case of study: Mashhad, Neyshabur and Torghabe- Shandiz counties). *Tourism Management Studies*, 18(62), 37 -84. doi: 10.22054/tms.2023.72990.2812 [In Persian].
- Stylidis, D., & Terzidou, M. (2021). Exploring how perceived tourism impacts evolve over time (2009–2019) in an era of uncertainty: Economic crisis, host-guest interactions, and Airbnb. *J. Sustain. Tour.* 2021, 1–24. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1939707>
- Terkenli, T. S., & Georgoula, V. (2021). Tourism and cultural sustainability: Views and prospects from Cyclades, Greece. *Sustainability*, 14(1), 307. <https://doi.org/10.3390/su14010307>
- Tolstikh, T.O., Gamidullaeva, L.A., & Shmeleva, N. (2021). *Universities as Knowledge Integrators and Cross-Industry Ecosystems: Self-Organizational Perspective*. SAGE Open 2021, 11, 2158244020988704. <https://doi.org/10.1177/2158244020988704>
- UNWTO. (2020). *Tourism and rural development* (2020). <https://www.unwto.org/world-tourism-day-2020/tourism-and-rural-development-technical-note>, Accessed 20th Jul 2021.
- Vitasurya, V.R. (2016). Local Wisdom for Sustainable Development of Rural Tourism, Case on Kalibiru and Lopati Village, Province of Daerah Istimewa Yogyakarta. *Procedia Soc. Behav. Sci*, 216, 97–108. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.12.014>
- Widawski, K., Krzemińska, A., Zaręba, A., & Dzikowska, A. (2023). A Sustainable Approach to Tourism Development in Rural Areas: The Example of Poland. *Agriculture*, 13(10), 2028. <https://doi.org/10.3390/agriculture13102028>
- Wolf, I.D., Stricker, H.K., & Hagenloh, G. (2015). Outcome-focused national park experience management: Transforming participants, promoting social well-being, and fostering place attachment. *J. Sustain. Tour.*, 23, 358–381. <https://doi.org/10.1080/09669582.2014.959968>
- Yang, F.X., & Ipkın, A.W. (2021). The social crisis aftermath: Tourist well-being during the COVID-19 outbreak. *J. Sustain. Tour.*, 29, 859–878. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1843047>

- Yang, J., Yang, R., Chen, M. H., Su, C. H. J., Zhi, Y., & Xi, J. (2021). Effects of rural revitalization on rural tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 35-45. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.02.008>
- Zhuang, X., Yao, Y., & Li, J. (2019). Sociocultural impacts of tourism on residents of world cultural heritage sites in China. *Sustainability*, 11(3), 840. <https://doi.org/10.3390/su11030840>
- Živojinović, I., Ludvig, A., & Hogl, K. (2019). Social innovation to sustain rural communities: Overcoming institutional challenges in Serbia. *Sustainability*, 11(24), 7248. <https://doi.org/10.3390/su11247248>